

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ÇALIŞMALARI ÇALIŞTAYI V

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ, İSTANBUL

24 NİSAN 2009

Kaynak: Barış Karacu tarafından Türkoloji e-posta grubuna gönderilen ileti.

Dört yıldır Nisan ayının son Cuma günü yapılan "Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları" çalıştayının beşincisi 24 Nisan 2009 günü toplanacak. Çalıştay, Yıldız Teknik Üniversitesi'nin Yıldız/Beşiktaş'taki oditoryumunda yapılacak ve başlığı da "Şiirin İnşası: Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler" olacak.

"Sebk-i Hindi" konulu birinci çalıştay ile "Eski Türk Edebiyatına Modern Yaklaşımlar" konulu ikinci ve üçüncü çalıştaylarda sunulan bildiriler, Turkuaz Yayınları'nca basılmıştı. "Şiirden Nesre Eski Türk Edebiyatında Türler" başlıklı dördüncü toplantının bildiri kitabı da bu yılki çalıştaya yetiştirilecektir.

Çalıştay dizisi, Yıldız Teknik Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden Hatice Aynur ile Ali Emre Özyıldırım, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden Müjgan Çakır ile Hanife Konçu ve University of Washington Department of Near Eastern Languages and Civilizations'tan Selim S. Kuru tarafından düzenlenmektedir ve düzenleyiciler konuya ilgi duyan herkesi aralarında görmekten mutluluk duyacaklardır.

Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V

Şiirin İnşası: Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler

24 Nisan 2009, Cuma

(Yıldız Teknik Üniversitesi Oditoryumu, Beşiktaş)

Düzenleme Kurulu: Hatice Aynur (YTÜ), Müjgân Çakır (MSGSÜ), Hanife Koncu (MSGSÜ), Selim S. Kuru (UW), Ali Emre Özyıldırım (YTÜ)

09.30-10.00 Açılış Konuşmaları

10.00-10.30 Çay Molası

I. OTURUM

Oturum Başkanı: Nuran Tezcan (Bilkent Üniversitesi)

10.30-10.50 Hayati Develi (Kültür Üniversitesi) "Söze Boğulan Tarih: Osmanlı Tarih Yazıcılığının Dili"

10.50-11.10 Hasan Kavruk (İnönü Üniversitesi) "Türk Nesir Geleneğinde Tahkiye Dili"

11.10-11.30 Musa Duman-Enfel Doğan (İstanbul Üniversitesi) "Nesir Cümlemiz Ne Kadar Değişti?"

11.30-11.50 Menderes Çoşkun (Süleyman Demirel Üniversitesi) "Eski Türk Edebiyatında Nesir Üslûpları"

12.00-14.00 Öğle yemeği

II. OTURUM

Oturum Başkanı: Nihat Öztoprak (Marmara Üniversitesi)

14.00-14.20 Mertol Tulum (İstanbul Üniversitesi, emekli) "Orta Osmanlıca Edebî Nesrinde Okuma, Anlama ve Aktarma Yönleriyle Karşı Karşıya Bulduğumuz Ana Meseleler"

- 14.20-14.40 İsmail H. Aksoyak (Gazi Üniversitesi) “Eski Nesir Üzerine Bazı Düşünceler”
- 14.40-15.00 Hasan Ali Esir (Karadeniz Teknik Üniversitesi) “Klasik Edebiyatımızda İnşa ve Lâmiî Çelebi'nin Münşeât'ı”
- 15.00-15.20 Çay Molası
- 15.20-15.40 Rıdvan Canım (Atatürk Üniversitesi) “Latifi'nin Tezkiretü'ş-Şu'arâ'sında Dil ve Üslûp”
- 15.40-16.00 Hakan Karateke (University of Chicago) “Osmanlı Nesrinin Cumhuriyet Devrinde Algılanışı”
- 16.00-17.00 Kapanış Oturumu ve Değerlendirme: Selim S. Kuru (University of Washington)

Bir toplantı dizisi, hem iyi hem düzenli olabilir: Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları

Pek çok araştırma sahasında düzenli toplantılarla karşılaşmak olanaklı, hatta çağımızda “kongre turizmi” diye bir şey var. Ancak sözkonusu olan -her ne kadar iyi kötü yükselen değer olsa da- eski edebiyatımız olunca, bir durmak gerekiyor. Değişik toplantılarda eski edebiyatımızla ilgili münferit bildiriler sunulmaktadır, kimileyin eski edebiyatımızla ilgili tek bir konu etrafına örülmüş toplantılar da düzenlenmektedir. Ne var ki düzenli olarak yapılan ve odağında eski edebiyatımız olan toplantılar yok denecek kadar azdır. Hatice Aynur'un Osmanlı Araştırmaları'nın XVIII. sayısında verdiği bilgiye göre 90'lı yılların başından 2007 yılına kadar doğrudan alanla ilgili ve kapsamlı sayılacak yalnızca dört toplantı yapılmıştır. Veriler düşündürücü; ama son yıllarda hareketlenme olduğu da söylenebilir.

Son dört beş yıldır ise birkaç inatçı akademisyen “Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları” başlığını taşıyan düzenli toplantılar -kendi sözleri ile çalıştaylar- düzenlemeye giriştiler. Öyle böyle değil, gerçekten düzenli, her yılın Nisan ayının son Cuma günü. Bu yıl dördüncüsü düzenlenen toplantının “yazarları tarafından geliştirilerek makale olarak düzenlenmiş” bildiri kitabı da bir sonraki toplantıya yetiştiriliyor. İlk toplantı 2005 yılında sebk-i hindî üzerine olmuştu, bu yıl düzenlenen son toplantı ise edebî türler hakkındaydı. Bu yazı ise arada kalan ve “Eski Türk edebiyatına modern yaklaşımlar” başlığını taşıyan iki toplantının bildiri kitapları üzerine bir değerlendirmeyi içeriyor.

* * *

Bildiriler ya da yeni biçimleri ile makaleler iki kitapta dört başlık altında yayımlanmış. “Eskide Yenilik” başlığını taşıyan birinci bölümde, eski edebiyat geleneğinin sonunda ama yine de içinde yer alanlarda “eski”nin “dönüşüm”ünün nasıl gerçekleştiğine odaklanılırken “Yeninin Gözünde Eski” başlıklı ikinci bölümde bu “dönüşüm”ün geleneğin bittiği yerde başlayan “yeni”lerce nasıl algılandığı ve yorumlandığına odaklanılıyor. Üçüncü bölüm “Eski Edebiyatın İnşası” ise Cumhuriyet'in erken dönemlerinde eski edebiyata bakışın değişik araçlarla nasıl şekillendiğini incelerken, “Eski Edebiyatı Yeni Bakışlar” adı verilen dördüncü bölüm Cumhuriyet döneminin edebiyat tarihçilerinin kişisel olarak eski edebiyata yaklaşımlarını ele alan makalelerden oluşuyor. Bir bütün olarak ele alındığında ise makaleler, hepsinden önemlisi, “eski” ile “yeni” arasında keskin bir ayrımın ya da

dönemlendirmenin o kadar da olanaklı olmadığını, ikisinin içiçe geçtiğini ve bir arada varolduğunu gösteriyor.

* * *

18. yüzyılın ortalarından başlanarak 20. yüzyıla kadar sürecek olan dönüşümün izinin sürüldüğü ilk dört makalenin ilki dönemle ilgili başka çalışmaları da bulunan Kayahan Özgül'ün eski şiirin taşıyıcı unsurlarından olan mazmûnun geleneğin artık sonlarına doğru nasıl evrildiği, geçmişin algısının nasıl altüst olduğu üzerine odaklanıyor. Özgül, bu arayışlar, denemler üzerinden bir şiir tarihi ihtimalinin kapılarını aralıyor. Bu dönüşümün biçim üzerinden nasıl gerçekleştiğinin “vaka çalışması”nı ise Müjgân Çakır, Encümen-i Şu'arâ ve Mehmed Memdûh Paşa üzerinden gerçekleştiriyor. Çakır, klasik edebiyata bağlı ve onun takipçisi olarak algılanan bu şairlerin aynı zamanda yeniliğe ne kadar açık olduklarını da sorguluyor. “Eski” ile “yeni”nin nasıl harman olduğunun resmi çiziliyor. İsmail Güleç, eski şiirimizin temel kaynaklarından olan Mesnevî'nin 17. ve 20. yüzyılda yapılmış şerhleri üzerinden yorumlama değişikliklerinin ya da benzerliklerinin izini dört şerh üzerinden sürüyor. Sonunda “tahsilli ama tasavvuf bilgisi olmayanlara” Gölpınarlı'nın, “Mevlevî geçmişi olanlara” Tâhirü'l-Mevlevî'nin, “genel tasavvuf birikimi olan, İbn Arabî anlayışını benimseyenlere” Ahmet Avni Konuk'un şerhlerini öneriyor. Hatice Aynur'un “derleme” geleneğinin neleri içerdiğine odaklanan ve bir de “vaka çalışması”nı içeren yazısı da “müntahabât” terimi çerçevesinde temel ve yan metinler bağlamında edebi kanonun nasıl oluşturulduğu konusuna odaklanıyor. Bu konular, “Osmanlı dönemi şiir geçmişini yansıtmakla kalmayan, kendisinin şiirden ne anladığını pratiğe dökmüş, okurlarının edebî zevkini yönlendirmek istemiş, hatta gelecekteki şiir anlayışına da katkıda bulunmaya çalışmış” Mîr Nâzif'in “içeriğiyle klasik Osmanlı şiiri ve anlayışını temsil eden” ama “okuyucuya sunulma biçimiyle yeni bir biçimi/tutumu temsil eden” Müntahabât'ı üzerinden tartışılıyor. Dört makalenin bir arada bir anlamı varsa o da her ne kadar “yeni” olana ya da “yenileşme”ye odaklanıyor gibi görünseler de mana, biçim, yorum ve metinler bağlamında eski edebiyatın çerçevesinin çiziliyor olmasıdır.

İkinci bölüm ise modern ya da modern-öncesi dönemin araştırmacılarının eski edebiyat ile ilgili yaptıkları yorumların, özgül yaklaşımların içermelerinin neler olduğuna odaklanıyor. Selim Kuru'nun “Giriş”te bölüme verdiği ad da zaten buna işaret ediyor bir bakıma: “Eskinin icâdı”. Fatih Altuğ'un yazısı bir geçiş dönemi “münevver”i olarak Nâmık Kemâl'in eski edebiyat tahayyülü üzerinden eski ile yeni arasında kalmasını, belli türden bir yarılmayı yaşamasını hikâye ediyor. Hanife Koncu da daha önce üzerine Muğla Üniversitesi'nde bir bilimsel toplantı düzenlenen ve bizim edebiyat tarihine yaklaşımımızda derin izler bırakan E.J.W. Gibb'in Osmanlı Şiiri Tarihi'ne yönelik, bu kapsamda ve bu yöntembilgisi ile yazılmış Türkçe varyantı bulunmadığı bilgisini de gözardı etmeden eleştirel bir metin kuruyor. Ali Emre Özyıldırım da erken dönem şiir tarihi [ders] kitaplarında eski şiirimizin nasıl ele alındığını ilk örnekler bağlamında değerlendiriyor. Bu kitaplarda edebiyat tarihi tahayyülünün nasıl şekillendiği, eski edebiyatın hangi bağlamlarda değerlendirildiği ve edebiyat tarihinin nasıl icadedildiği temel tartışma konusu. “Tanzimat ve II. Meşrutiyet ruhunu temsil eden A. Memdûh ve M. Hayreddîn'in önyargılı, taraflı ve ideolojik bakış açısı” ile “Ş. Süleymân ve F. Reşâd'ın dönemin elverdiği ölçülerde objektif ve bilimsel bir bakışla eski şiiri değerlendirmeleri” ayrı ayrı inceleniyor. Son makale ise belli türden bir “dokunulmazlık”ı olan Fuad Köprülü'nün 1910'lu yılların

sonlarında edebiyat tarihine nasıl yaklaştığı Selim S. Kuru'ca elden geçiriliyor. Kuru, eski edebiyat anlayışını dört temel ilke etrafında topladığı yazısında Köprülü'nün erken döneminde bir "edebiyat tarihçisi" olarak nasıl konumlandırılabilceği olasılıklarından birini sunuyor.

İkinci kitabın "Eski Edebiyatın İnşası" başlıklı ilk bölümü ise yine Selim S. Kuru'nun Köprülü yazısı ile açılıyor. Ama bu sefer Köprülü'nün geç dönemidir tartışma konusu edilen. Kuru, Köprülü'nün hem İngilizce hem Türkçe İslam ansiklopedilerinde yer alan "Türkler (Edebiyat)" / "Turks: Ottoman Turkish Literature" makalesinden yola çıkarak ve karşılaştırmalı bir çalışmayı da içeren yazısında, "Köprülü'nün Anadolu'da gelişen edebiyatı nasıl değerlendirdiği konusunda bazı saptamalarda" bulunuyor. Orhan Okay ise yazısında, Dârü'l-Fünûn'un müfredatına 1870 yılında Selim Efendi'nin "Türk Edebiyatı" dersleri ile giren Türk edebiyatı öğretimi sorununa el atıyor. Önce konunun anlaşılması için gerekli arka planın çizilmesi ile işe başlayan A. Azmi Bilgin, "saray" - "tekke" - "halk" edebiyatları ayrımının kökenlerini, bu ayrımı ortaya çıkaran ihtiyaçları ve içermeleri tartışıyor. Hatice Aynur, ilk kitapta Cumhuriyet öncesi derlemeler için yaptığının bir benzerini bu sefer de Cumhuriyet dönemi antolojileri için yapıyor. Jusdanis'in de dediği gibi "antolojiler... kanon hakkında yapılacak araştırmalar için önemli birer kaynaktır" ve Aynur da bunun arkeolojik çalışmasını yapıyor bizler için. Fatma Sabiha Kutlar da Banarlı, Kocatürk, Kabaklı ve Levend'in Türk edebiyatı tarihlerini öncelikle tek tek sonra da karşılaştırmalı olarak elden geçiriyor. Selim Kuru'nun sözleri ile "üçü Köprülü'nün gölgesinde" ve "eski edebiyatı anlamada milliyetçiliğin tarihsellik dışı bir kıstas olarak kullanıldığı" bu dört edebiyat tarihinin iskeleti çıkarılıyor yazıda.

"Eski Edebiyata Yeni Bakışlar" başlıklı son bölüm Hanife Koncu'nun Albülbaki Gölpınarlı'nın "eski edebiyatı mahkum eden" Divan Edebiyatı Beyânındadır başlıklı çalışmasının yakın okumasını yapan yazısı ile açılıyor. Koncu, "kitabın bölümlerinde hangi konular üzerinde durulduğunu", "Gölpınarlı'nın bu kitabı hangi ortamda ve niçin yazmış olabileceği" sorunlarını tartıştığı yazısında, kitabın biraz da yazıldığı dönem bağlamında okunması gerektiğini söylüyor. Bahriye Çeri'nin bildiri yayımlanmadan "geliştirilip düzenlenmiş şekli" kitap olarak da çıkan yazısı, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eski edebiyat hakkındaki görüşlerinin izini sürüyor. Arka arkaya yer alan bu iki yazı aynı zamanda "Gölpınarlı" ve Tanpınar'ın eski Türk edebiyatı ile ikircikli ilişkilerini ayrıntılarıyla sergilerken... tutkularının karmaşıklığını da açığa çıkarıyorlar". Derlemenin son yazısı Fatih Altuğ'un Nurullah Ataç, Hüseyin Cöntürk ve Ahmet Oktay'ın divan edebiyatı anlayışlarını tarihsellik sorunu bağlamında tartıştığı yazısı. Altuğ, akademi dışı divan edebiyatı eleştirisinin niteliklerini belirlemeye çalışırken farklı kavramsal zeminlerde hareket etseler de "sırasıyla izlenimci, nesnel ve toplumcu eleştiri okullarına yakın olan" bu eleştirmenlerin eski Türk edebiyatını "çağın terimlerine ya da meselelerine indirgeyen bir eleştirel yaklaşımı benimsedikleri" sonucuna ulaşıyor. Makaleler bölümü Sabahattin Küçük Hoca'nın toplantıya ilişkin "Değerlendirme"si ile kapanıyor.

* * *

Bu iki toplantı ve bildiri kitabıyla ilgili bu kadar sözden sonra belki de en iyisi Selim S. Kuru'nun ikinci kitaba yazdığı "Giriş"teki sözlerine kulak vermektir. Kuru'nun kullandığı "köprü" eğretilmesi, iki kitap arasında "köprü" kuran iki "Köprülü" makalesinin yazarı olduğu düşünülünce pek de tesadüf değil gibi: "...eski Türk

edebiyatı konusundaki bilgimiz ile bu edebiyat arasında toplumsal dönüşümler sonucu oluşmuş uçurumlar var. Bu uçurumlar üzerinde ise bu toplumsal dönüşümlerin etkisi altında kurulmuş köprülere benzetebileceğimiz bir çok çalışma... Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları çalıştaylarının son ikisini hazırlarken amacımız çalışma nesnemizle aramızda köprüler kuran eski Türk edebiyatı çalışmalarını tartışmaya açmaktı... Umuyoruz bu iki kitapta derlenen yazılar, eski Türk edebiyatı çalışmalarında yazarlar ve eserleri kadar, bu gelenek hakkındaki çalışmalarda içkin yaklaşımların da önemli olduğunu ortaya koyacak ve... eski Türk edebiyatı hakkındaki genelleşmiş tanımların gölgesinden kurtararak yeni yaklaşımların oluşturulması yolunda bir katkı oluşturacaktır.”

Toplantıların bildiri-makale derlemelerinin birer de hediyesi oluyor her kitapta, toplantıda sunulan bildirilerin yanında konuyla ilgili bir “ek yazı”. Genç işi söylemek gerekirse “bonus track”. “Sebk-i Hindî” üzerine olan ilk toplantının kitabında İhsan Yarşâtr’ın İran sebk-i hindîsi hakkında bir yazısı vardı. “Modern Yaklaşımlar”ın ilkinde Köprülü-zâde Mehmed Fuâd’ın Selim S. Kuru’nun çeviriyazısı ile sunulan Yeni Mecmu’a’da çıkmış “Harâbât” yazısı yer almıştı. İkinci kitapta ise Hatice Aynur’un hazırladığı “Cumhuriyet dönemi antolojilerinde tekrarlanan şiirler antolojisi” var ek olarak. Eski edebiyatın türlerini odağa alan son toplantının ekinin de edebî türler ve türleşme konusunda kuramsal bir yazı olacağını sanıyorum. Aslında her kitabın yanına eski edebiyatın özellikli bir metnin küçük bir kitapçık olarak sunulması tasarısı da var, biliyorum; ama bunu söyleyip “tertip heyeti”ni zorda bırakmak istemem.

Toplantının önümüzdeki yıl bir terslik olmaz ise 24 Nisan 2009 günü yapılacak 5’incisinde nesir/düzyazı konusu ele alınacak. Yine eski edebiyat çalışmalarının eksik kalmış yönlerinden biri konu edilecek ve muhtemelen bir eksik giderilecek.

Aynur, Hatice, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru (haz.). Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları I: Sözde ve Anlamda Farklılaşma: Sebk-i Hindî. İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2006

Aynur, Hatice, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru (haz.). Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları II: Eski Türk Edebiyatına Modern Yaklaşımlar I. İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2007.

Aynur, Hatice, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım (haz.). Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları III: Eski Türk Edebiyatına Modern Yaklaşımlar II. İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2008.